

ЕКОНОМІКА: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Молдова: на короткому повідку

СПІВПРАЦЯ. Спеціальний кореспондент «Урядового кур'єра» побував на міжнародному інвестиційному форумі

Галина ІЩЕНКО,
«Урядовий кур'єр»
Київ — Кишинів — Київ

Під час нещодавнього бізнес-форуму в Кишиневі, підприємці, банкіри, дипломати, парламентарі та урядовці з понад десяти країн СНД та Європи обговорювали інвестиційні можливості Молдови та перспективи міжнародної регіональної співпраці.

Від споживання до інвестицій

— Наша країна майже нічого не виробляє, — розповідає під час перельоту до Кишинева моя супутниця, молдованка Тетяна. — Єдине, що експортуємо, — вино, овочі та фрукти. При цьому повністю залежимо від зовнішніх постачань енергоресурсів, металу, корисних копалин. У Молдові важко знайти роботу, у селах взагалі нереально, виживаємо за рахунок праці за кордоном. Я з чоловіком уже вісім років живу в Італії, мама з 4-річною донечкою — у Кишиневі. Раз на три місяці їжджу до них, або вони до мене. Так і живемо на дві країни, як і більшість молдован. Інші ж виживають як можуть, адже середня зарплата у нашій країні ледь дотягує до \$200, а ціни подекуди вищі за європейські. Не кажучи вже про нестабільну політичну ситуацію та тотальну корупцію, — констатує вона.

До речі, буквально місяць тому у республіці провели референдум: ціна питання — вибори президента народом, а не парламентом. І що ви думаєте? Зробити свій вибір прийшло так мало людей, що все залишилось як є. Людям просто не пояснили, для чого цей референдум, розсилали листівки зі складним офіційним текстом, який ніхто не захотів читати, і поготів, обурена Тетяна. Вона переконана, що за іншого політичного курсу її країна мала б інше економічне майбутнє.

Молдова потребує зміни моделі економічного росту, кажуть експерти. У цьому переконаний і перший віце-прем'єр, міністр економіки і торгівлі, який має намір зробити ставку на розвиток підприємництва. За його словами, нещодавно уряд Молдови прийняв нову програму «PARE 1+1», аби залучити кошти молдовських заробітчан в економіку і переорієнтувати їх надходження з-за кордону зі

ДОВІДКА «УК»

За 8 місяців обсяг грошових переказів фізосіб з-за кордону в Молдову перевищив \$762,84 млн. У 2009 р. він становив \$1,18 млрд, у 2008 р. — \$1,66 млрд. За даними Світового банку, це приблизно третина ВВП країни, з яких в економіку вкладається лише 2%. За обсягами надходжень від заробітчан попереду Росія та Італія.

споживання на інвестування у важливі економічні проекти (особливо у сільській місцевості). Згідно з програмою, у 2010—2012 рр. за кожен зароблений за кордоном та інвестований в Молдову лей (\$1 коштує 11,65—11,85 лея) трудові мігранти от-

У Молдові немає роботи — доводиться жити на дві країни

римуватимуть 1 лей від уряду. Таким чином мігранти та родичі першого ступеня зможуть отримати від держави на розвиток свого бізнесу в країні грант — до 200 тис. лей (\$17 тис.). Держава також надаватиме їм усіляку інформаційну, консульську підтримку для розвитку власної справи.

— Молдова відкрита для інвесторів і з Заходу, і зі Сходу, — наголосив В. Лазер під час бізнес-форуму. — Ми поступово усуваємо всі перешкоди для капіталовкладень в економіку країни. Зокрема, створено сім вільних економічних зон, енерготранспортний комплекс Джурджулешть, порт Меркулешть. А це виробничі інфраструктура і звільнення від ПДВ і мита. Ми також пішли на створення промислових парків шляхом зміни призначення ділянок, вільної передачі права власності на приватне управління земельними ресурсами, обмеження державного контролю. Привабити інвесторів мають і податкові стимули: повернення ПДВ за інвестиції, 0% податок на прибуток для підприємств у 2011 р. і 10% у 2012 р., торгові угоди з 39 країнами тощо. Крім того, лише за цей рік уряду вдалося забезпечити економічне зростання на 5,6%, порівняно з минулорічним падінням на 6,5%.

Один ринок — багато ризиків

Про те, як надмірна залежність від одного ринку серйозно б'є по економіці країни, молдовани переконуються ледь не щороку. Адже Росія, на ринок якої спрямовується майже 45% молдовського експорту вин і 70% фруктів, то обмежує ввезення, то ускладнює його, а подекуди і вводить заборону. Згадати лише безрезне ембарго 2006 року. Це був великий удар по економіці Молдови. Тоді втрати галузі, за підрахунками виробників, становили майже \$180 млн, а про збитки суміжників (виробників пляшок, тари, етикеток, різних транспортних служб тощо) годі й говорити... Якщо у 2005 р. 52% імпорту іноземних вин у Росію становили

молдовські вина (\$300 млн), то у 2009-му лише 12% (\$55 млн). Другим за величиною ринком експорту молдовських вин стала Білорусь (понад \$40 млн), третьою Україна — \$13 — 14 млн, четвертою Польща — \$9 млн і п'ятою Румунія — майже \$5 млн. Водночас заборона ввезення у 2006 році багато чого навчила молдован. Зокрема, що треба переходити від гігантоманії з дешевим і не завжди якісним вином у сегмент якісного — медіум-класу, де пляшка кош-

ДОВІДКА «УК»

Виноградарство і виноробство — це 35% молдовської агропродукції. На частку виноробства припадає 9% ВВП і третина експорту Молдови (\$250—300 млн). У цій галузі працюють 190 підприємств і майже 300 тис. осіб.

тує \$18. Як кажуть, краще продати менше, але дорожче. Наразі вино можна придбати і за \$2—2,5.

До того ж, тут вирішили, що треба завойовувати нові ринки, у тому числі Євросоюзу. Наполеонівські плани, скажете ви, зважаючи на жорстку конкуренцію з виробниками Франції, Італії, Іспанії, Португалії, Аргентини, Чилі, Австралії, які вкладають чимало коштів в оновлення виробництва і промислову продукцію. Разом з тим можливі, зважаючи на низьку вартість робочої сили, мінімальні затрати на збереження вина тощо.

У Молдові вино зберігають у природних умовах без використання складних мікрокліматичних систем, у чому я переконалася на власні очі, відвідавши державне виноробне підприємство Cricova. Воно розташоване за 15 км від Кишинева у горі, де внаслідок видобування каменю з'явилися досить великі підземні тунелі, в яких і влітку, і взимку тримається ідеальна температура для збереження вина — 12 градусів. Сама природа допомагає молдованам стати виноробною Меккою. Це своєрідне підземне містечко завдовжки 120 км, де, як у справжньому

місті, іздять машини і є дорожні правила. 60 км з них використовують винороби під виробництво, погребі, дегустаційні зали, зал прийомів для офіційних делегацій. Інші 60 км віддано іншим компаніям, зокрема, під офіси чи склади. «Якщо не мати карти, у цьому містечку можна навіть заблукати», — зізнається водій нашого мікроавтобуса.

Як розповіла екскурсивод Cricova Вікторія Клім, унікальні дегустаційні зали та зал прийомів для офіційних осіб були створені у 1976 році до 50-річчя приєднання Молдови до СРСР. А вже у 2007 році їх реконструювали, надали більш сучасного вигляду. Відтак тут проводяться різноманітні міжнародні саміти, переговори, зустрічі президентів та дегустації, де пригощають різними винами, у тому числі колекційними (є тут не лише молдовські вина, а й подаровані представниками інших держав, успадковані від знатних людей, найстарше — 1900 року виробництва). Cricova доволі доступне і для туристів. Найдорожчий пакет, а це 9 вин 10—20-річної витримки та кілька вишуканих страв, обійдеться у \$ 100 на людину.

Бізнес не має кордонів

Як слушно зауважив голова ради адміністрації Асоціації ділових людей Молдови Влад Плахотнюк, Молдова має вигідне геополітичне розташування між Сходом і Заходом, та досі не використала цієї переваги.

— Мабуть, у цьому є й вина ділових людей, — припустив він, — адже бізнес-спільнота Молдови дотепер була доволі розпорошеною. Після об'єднання ситуація змінюватиметься: ми вирішуватимемо те, що наші уряди не змогли вирішити на дипломатичному рівні. Працюватимемо над залученням інвестицій, пропонуватимемо реальні інвестпроекти як усередині країни, так і ззовні, поліпшуватимемо імідж країни. І, звичайно, запрошуватимемо до Кишинева поважних гостей, які зможуть своєю авторитетною думкою переломити ситуацію.

Продовжуючи тему, гендиректор Асоціації ділових людей Молдови Андріан Канду зазначив, що торік Молдова за рівнем іноземних інвестицій посіла 19 місце з 22 країн регіону. Так, якщо в Естонії на одного жителя припадає \$10 тис. прямих іноземних інвестицій, у Румунії — \$3 тис., то в Молдові — лише \$250.

Представники молдовської влади та почесні гості позитивно оцінили починання Асоціації, а також зазначили, що всіляко підтримуватимуть її ініціативи. За словами колишнього прем'єр-міністра, політика і письменника Франці Домініка де Вільппена, у Молдові з'явилися люди, що об'єдналися заради спільної мети — виведення країни з кризи, а це вже ключик до успіху. Водночас Молдові треба знайти баланс між Заходом і Сходом, бути готовою до реформ та впровадження інновацій. Хто б міг подумати, що за кілька років світова економіка докорінно зміниться, і Китай стане одним з провідних гравців ринку? — запитав він і тут же відповів: — Це приклад того, що не треба дивитися в один бік, треба створювати нові партнерства та діалоги, аналізувати різні економічні моделі.

Він також зазначив, що в Європі розпочинається новий історичний процес — перехід до моделі «суворого контролю» та максимальної уніфікації фіскальних політик країн ЄС. Економічну кризу ЄС уже майже подолав, лишилося перебороти кризи солідарності та різноманітності. Саме тому ЄС високо цінує країни-партнери з новим світоглядом і позитивним регіональним впливом. Якщо Молдова виконає домашнє завдання (справжня демократія, соціальний консенсус, фокусування уваги на культурі та освіті), то може стати прикладом для наслідування всього східного регіону.

Таке переконання висловив і віце-президент Міжнародного конгресу промисловців Володимир Колмогоров: «Позиція Молдови у сфері регіональної інтеграції не може бути виражена позицією «або/або». Молдова може стати перетином різних галузей економіки в СНД, мостом для поглиблення співпраці між країнами СНД та ЄС на взаємовигідних умовах. Цей міст повинен стати частиною більш складної конструкції, особливо у сфері переміщення товарів і послуг з країн Азії та Тихоокеанського басейну до Європи і країн СНД і навпаки».

Важливим став і виступ віце-президента Російського союзу промисловців та підприємців Віктора Черепова, який зазначив, що бізнес не має кордонів, тому Молдові треба інтегруватися в ЄС, запозичувати європейські цінності і принципи, до яких прагне і Росія, і водночас знаходити нішу взаємодії з Росією та СНД. Він також нагадав бізнес-спільноті про єдині для всіх правила гри, повідомивши, що зараз діяльність російських компаній, що переробляють молдовську сировину, інтенсивно моніториться. «Прикро, але іноді трапляється, що з якісної сировини виробляється неякісний продукт», — сказав він.